

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Факультет культури і мистецтв

Кафедра культурології та хореографічного мистецтва

**СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ
З МЕТОДИКИ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ**

Луцьк – 2018

УДК 792. 8(038)(075.8)

ББК 85. 327я 21я73

З-38

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 4 від 20. 12. 2017р.)*

Рецензенти:

Л. І. Вишотравка – Заслужена артистка України, доцент кафедри класичної хореографії Київського національного університету культури і мистецтв.

Л. П. Ігнатова – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії мистецтва та виконавства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

П. Й. Шиманський – кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри музично-практичної підготовки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Захарчук Н.В.

Словник основних термінів з методики класичного танцю [Текст] : навч.-метод. посіб. / Наталія Володимирівна Захарчук. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 56 с.

У виданні подано тлумачення основних понять і термінів класичного танцю відповідно до курсу «Методика вивчення класичного танцю». Матеріали словника підбрано згідно з робочою навчальною програмою зазначеної навчальної дисципліни.

Для студентів спеціальності «Хореографія» інститутів мистецтв, коледжів, училищ.

УДК 792. 8(038)(075.8)

ББК 85. 327я 21я73

© Захарчук Н. В., 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ КЛАСИЧНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ.....	6
ТЕРМІНИ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ.....	29
ДОДАТОК.....	48
ЛІТЕРАТУРА.....	52

ВСТУП

Словник основних понять і термінів розроблений для студентів спеціальності «Хореографія» згідно програми дисципліни «Методика вивчення класичного танцю».

«Методика вивчення класичного танцю» є однією з головних дисциплін у процесі підготовки хореографів, а школа класичного танцю – фундаментом для успішного вивчення народно-сценічної, бальної та сучасної хореографії.

Актуальність роботи над понятійним апаратом класичного танцю зумовлюється тим, що успішність професійної майстерності визначається такими інтелектуальними засобами, які використовують хореографи-педагоги, балетмейстери, танцівники у практичній та науково-творчій діяльності. Провідне місце посідає система хореографічних термінів і понять у межах навчального предмета.

Здобуття майбутніми фахівцями навичок активної роботи із системою основних понять і термінів класичного танцю є принципово важливим, тому велике значення має не лише обсяг знань, а й їх систематизованість, точність, мобільність. Терміни класичного танцю – це засоби мислення кожного танцівника, хореографа-педагога, балетмейстера, які необхідні для вироблення професійної позиції, а також концепції своєї діяльності.

Побудова словника основних понять і термінів з методики вивчення класичного танцю у вигляді навчально-методичного посібника спрямована на те, щоб навчити студентів самостійно орієнтуватися в культурно-мистецькому інформаційному просторі, працювати з навчальною літературою, порівнювати погляди різних авторів.

У науці «поняття» розглядається як узагальнена форма думки, що відбиває істотні властивості, зв'язки й відношення досліджуваного об'єкта.

Термін (від лат. *terminus* – межа, рубіж) – слово чи словосполучення, яке є назвою деяких понять у галузі науки, техніки, мистецтва тощо. Терміни

служать спеціальними обмежувальними позначками, характерними для конкретної галузі предметів, явищ, їх властивостей та зв'язків між ними.

Більшість термінів класичного танцю означають конкретну дію на час виконання рухів (відвести, зігнути, відкрити, закрити, ковзнути тощо), деякі вказують на характер виконання рухів (*batement fondu* – м'який, танучий, плавний рух), інші – на танець, завдяки якому вони виникли (*bourrée* – танець XVIII ст.). Існують такі терміни, у назву яких закладено візуальний образ: *pas de ciseaux* – ножиці, *pas de chat* – стрибок кішки.

Пропонований у словнику матеріал поділено на два розділи: перший – основні поняття класичної хореографії упорядковано за українською абеткою, другий – французька термінологія класичного танцю.

В усіх мистецьких навчальних закладах, де вивчають «Хореографію», класичний танець є однією з основних дисциплін. У професійних, аматорських танцювальних колективах, хореографічних класах, танцювальних гуртках робота розпочинається саме з класичного тренажу. Тому перше, що має знати кожен майбутній фахівець-хореограф – основні поняття та терміни класичного танцю.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ КЛАСИЧНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

Акомпаніатор (від франц. *accompagner* – супроводжувати) – музикант (зазвичай піаніст), який виконує фортепіанну партію камерно-вокальних та камерно-інструментальних творів і виступає з солістами в концертах. Раніше акомпаніатором називали й піаніста, який працював у галузі музично-ритмічного виховання (у танцювальних гуртках, хореографічних класах, секціях художньої гімнастики). Інколи його називали «ілюстратор музики». У часи «німого» кіно акомпаніатора йменували «тапером». Із розширенням виконавського репертуару та необхідністю піаністу доволі часто самому займатися із солістами на зміну «акомпаніатору» прийшло визначення «концертмейстер» [18, с.19]. Практичні заняття з дисципліни «Методика вивчення класичного танцю» відбуваються за посередництвом піаніста. Концертмейстер-піаніст активно сприяє вдосконаленню артистичної та технічної майстерності танцівників. Його праця є дуже важливою, та особливо важливим є наявність у музиканта великого багажу знань та навичок із специфіки предмета, а також розуміння ним сутності мистецтва класичного танцю й особливостей та закономірностей взаємозв'язку виражальних засобів музики й танцю.

Балерина (італ. *ballerina*, від лат. *ballo* – танцюю) – танцівниця балетної трупи. Цим терміном, уживаним у II пол. XIX ст., називали італійських віртуозних танцівниць-гастролерок. У Росії цим терміном називали звання, які присуджували провідним танцюристкам імператорської балетної трупи, після чого їм підвищували посадовий оклад та надавали привілеї – виконання провідних ролей. Балерин, які виконували головні ролі в балетних виставах, називали прима-балеринами (італ. *prima* – перша). З XX ст. термін застосовується до всіх артисток класичного балету [1, с. 42].

Балет (франц. *ballet*, від італ. *balletto*, від лат. *ballo* – танцюю) – вид музично-театрального мистецтва, зміст якого виражено хореографічними образами. Балет – це видовищний синтетичний просторово-часовий вид художньої творчості, складниками якого є драматургія, музика, хореографія та образотворче мистецтво. Усі його частини поєднані між собою не механічно, а підпорядковані хореографії, яка є центром синтезу. Балет – вища форма хореографії, оскільки танцювальне мистецтво в ньому піднімається до рівня музично-сценічної вистави [1, с. 42].

Балетмейстер (нім. *Ballettmeister* – майстер балету) – автор, режисер-постановник балетів, концертних номерів, а також танцювальних сцен в опері, опереті, драматичних виставах, мюзиклах тощо. Зазвичай балетмейстер повинен мати досвід танцівника-виконавця. Завданням балетмейстера є створення хореографічної постановки, тому його називають ще й хореографом. Існує також професія балетмейстер-репетитор, завданням якого є розучування й репетиція з танцівниками хореографії, яку створив балетмейстер-постановник [1, с. 48].

Балетоман (від франц. *ballet*, від італ. *balletto* і грец. *mania* – божевілля, шаленість) – поціновувач балету, постійний відвідувач балетних спектаклів. Визначення мало дещо іронічний характер через те, що надмірна прихильність до балету часто носила нехудожній характер й обмежувалася зацікавленістю суто технічною майстерністю, особистими достоїнствами виконавця. З часом у балетному середовищі склалося справжнє розуміння художньої природи балету, оскільки через постійне відвідування одних і тих самих балетних спектаклів виникло глибоке сприйняття мистецтва хореографії. З кола балетоманів вийшли критики та історики балету (К. Скальковський, А. Плещеев, М. Безобразов), у працях яких багато цінного матеріалу про балетний театр. Професійні спостереження враховували й такі дослідники, як С. Худєков, В. Светлов, А. Волинський, А. Левінсон, Ю. Слонимський [19, с. 40].

Варіація (франц. *variation*, від лат. *variation* – зміна) – короткий танець для одного чи кількох виконавців. Варіації поділяються на жіночі та чоловічі, партерні та стрибкові. Перші побудовані на дрібних технічно складних рухах, другі – на великих стрибках. Зазвичай варіації в балеті – частина *pas de deux*, *pas de trios*, *grand pas*, але можливі й самостійні епізоди [1, с. 107]. Кожна балетна форма (*pas de deux*, *pas de trios*, *grand pas*) містить певну кількість частин: *entrée* (антре), *adagio* (адажіо), *variations* (варіації), та *coda* (коду). У хореографію слово *variation* прийшло з музичної термінології. Кількість варіацій залежить, головним чином, від кількості учасників. Так у *pas de deux* свої варіації виконують герой і героїня вистави, у *pas de trios* виконуються чоловіча й дві жіночі варіації, у *grand pas* й інших розгорнутих циклічних формах, окрім провідних солістів, танцюють варіації другі солісти й солістки, зазвичай об'єднані в двійки, трійки та четвірки. Також можливою є варіація кордебалету. [12, с. 64].

Виворотність ніг – здатність розвертати верхню частину ніг у тазостегнових суглобах так, щоб коліна, гомілки й стопи вільно розкривалися назовні (франц. *en dehors*). Виворотність залежить від вільної рухливості в тазостегновому суглобі, еластичності м'язів стегна і зв'язок тазостегнового суглоба. Активна виворотність перевіряється в положенні обличчям до станка, під час виконання глибокого присідання за першою позицією ніг. Пасивна виворотність – це здатність досягнути ідеального розвертання в тазостегнових суглобах під впливом зовнішніх сил, тобто за допомогою педагога, який перевіряє й виявляє ступінь запасу виворотності для можливого її розвитку в процесі навчання. Виворотність – це одна з головних і необхідних фізичних якостей для оволодіння програмовим матеріалом класичного танцю.

Витривалість – здатність тривалий час витримувати оптимальні навантаження під час виконання танцю й запобігати втомі. Будь-які рухи в класичному танці виконуються за допомогою сили в м'язах, а головне

– силове навантаження лягає на м'язи ніг. Під час занять силове навантаження має розподілятися так, щоб в об'ємі м'язи розвивалися, не збільшуючи форми ніг відповідно до верхньої частини тіла. У класичному танці м'язи всієї статури мають бути максимально сильними з мінімальним об'ємом.

Гнучкість – властивість рухового апарату, яка визначає амплітуду рухів танцівника. Гнучкість – це не тільки перегин корпусу назад, уперед чи вбік, вона визначається ступенем рухливості у суглобах, яка залежить від природних даних людини, які розвиваються, удосконалюються та закріплюються на основі технічних і пластичних норм класичного танцю. Проте надмірна гнучкість заважає чіткій фіксації рухів у танці. Термін «гнучкість» у хореографії означає не лише фізичну, а й музично-пластичну властивість танцюриста.

Градузи – термін, який у класичному танці умовно означає кут, утворений піднятою в будь-якому напрямку ногою щодо вертикальної осі тіла. Найпоширеніші положення – нога відведена до рівня стегна й утворює прямий кут, або піднята на 90° ; не менш поширений кут – 45° ; у деяких рухах – $22,5^\circ$, 25° , 30° [18, с. 34]. Термін запозичений з «Азбуки рухів тіла людини» В. І. Степанова, уведений у теорію й практику класичного танцю А. Я. Вагановою [1, с. 158].

Дансантист (франц. *dansant* – танцювальний, *danse* – танець) – танцювальність, сукупність формальних якостей музики, які роблять її зручною для танцю. Сприяє злиттю музики й танцю в єдине художнє ціле. Дансантист характеризують так: ясність метроритмічної організації; підкреслене акцентування сильних долей та опірних моментів у мелодії та супроводі; чіткість використання метроритму; фактурних, мелодико-інтонаційних формул різних жанрів; сповільнення та прискорення рухів, які скеровують характер танцю; використання пасажів, пауз, які підводять до опірних точок і попереджають початок нової хореографічної фрази; вишуканість ритму та його зв'язок з

танцювальним рухом; квадратність і симетрія композиційної структури тощо [19, с. 74].

Дивертисмент (франц. *divertissement*, досл. – веселощі, розваги): 1) вставні (балетні або вокальні) номери, які виконують між актами спектаклю або наприкінці його; часто складають єдину розважальну виставу, не пов'язану з основним сюжетом. Витоки такого дивертисменту – у народних виставах італійського Відродження (XIV-XV ст.); 2) структурна форма в середині балетної вистави, яка являє собою сюїту танцювальних номерів (як концертних соло й ансамблів, так і сюжетних мініатюр). У XIX ст. дивертисмент отримав академічну розробку в балетах М. Петіна. Часом передує трагічному або щасливому завершенню спектаклю. У середині дивертисменту були свої кульмінації (зазвичай розгорнутий ансамбль класичного танцю, який оточений номерами характерних танців). Зразки – у других актах балетів: «Баядерка» А. Мінкуса та «Лебедине озеро» П. Чайковського, в останньому акті «Сплячої красуні» П. Чайковського, «Гаяне», «Спартак» А. Хачатуряна [19, с. 77].

Класичний танець (від латин. *classicus* – взірцевий, зразковий) – канонізована система виразових засобів хореографічного мистецтва, яка ґрунтується на принципах поетично-узагальненого трактування сценічного образу, розкриття засобами пластики емоцій, думок і почуттів [1, с. 253]. Класичний танець – один з головних виразових засобів балетного мистецтва. Термін виник наприкінці XIX століття внаслідок відокремлення окремих різновидів танцю, поділу танцівників на «класичних» і «характерних». Раніше побутували терміни «серйозний», «благородний», «академічний». Важливим принципом класичного танцю є виворотність (*en dehors*). В основі – природне прагнення людини до випрямлення. Система класичного танцю розробила позиції ніг, рук, тулуба, голови, обмежене число груп рухів, які включають такі поняття: згинати (*plier*), витягати (*etendrex*),

підіймати (*relever*), ковзати (*glisser*), стрибати (*sauter*), кидати (*élancer*), повертати (*tourner*). Як навчальна дисципліна класичний танець – це тренінг (танцювальна гімнастика), який необхідний для розвитку виразових засобів танцівника [19, с. 230].

Кордебалет (франц. *courps de ballet* – особовий склад, «корпус» балету) – артисти балету, які танцюють групами; своєрідний «балетний хор». Може використовуватися як самотійно, так й у масових танцях, у поєднанні з ансамблем і солістами [19, с. 121].

Корифей (грец. – вождь, провідник, корифей хору) – 1) у стародавньому грецькому театрі – проводир у трагедії; 2) у хорі – провідний співак групи, заспівувач; 3) провідний артист кордебалету; 4) у переносному значенні – видатний діяч мистецтва, культури, науки тощо [19, с. 122].

Корпус – середня частина тулуба, за винятком рук, ніг, голови та шиї.

Лібрето (італ. *Libretto* – книжечка) – 1) словесний текст музично-драматичного твору (опери, оперети, у минулому – ораторії); 2) короткий переказ змісту опери, балету, оперети; 3) літературний сценарій балету [19, с. 127].

Лінії – правильні та плавні окреслення, яких набуває тіло танцівника під час руху. В екзерсисі, як правило, потрібно тримати чіткі лінії в плечах, стегнах та стопах.

Легкість, м'якість та еластичність – уміння приховувати від інших труднощі й витрати сил та енергії під час виконання танцю. Легкість у виконанні будь-чого в танцівника з'являється тоді, коли він є достатньо гнучким, володіє відмінною стійкістю, точністю і бездоганною музикальністю. М'якість – це ланка ланцюга, яка пов'язує та збагачує пластику танцю. М'якість під час виконання рухів аж ніяк не означає розслабленість у танці. У свою чергу, еластичність рухів – це водночас м'якість, точність і пружність виконання.

Музикальність для танцівника – уміння чути музику, перейматися її змістом, любити, відчувати та захоплюватися нею. Музикальність – це

поєднання трьох взаємопов'язаних складників: здатності правильно узгоджувати рухи з музичним ритмом; уміння сприймати тему-мелодію, художньо втілюючи її в танець; уміння вслухатися в інтонації музичної теми, втілюючи її звучання в пластику танцю.

Мюзикл (англ. *musical*) – музично-сценічний жанр, що використовує виразові засоби музики, драматичного, хореографічного і оперного мистецтва. Виникнення мюзиклу пов'язано з різними музично-театральними формами розваг та екстраваганц, які склалися наприкінці XIX століття в США. У 20-30-х роках XX століття ці постановки називали музичними комедіями [19, с. 149].

Оберти – обертальні рухи, які складають особливий та великий розділ лексики класичного танцю. З обертами пов'язані як вершина віртуозної техніки танцівників (жінок та чоловіків), так і найбільш експресивна, динамічна виразність рухів тіла людини. Можливо, саме оберти наштовхнули на думку створити сучасну форму балетного костюма – балетну пачку, горизонтальна конструкція якої в ідеалі відповідає характеру обертальних рухів, підкреслює й посилює обертальний ефект. Та значним поштовхом для вдосконалення обертальної техніки сприяли підймання танцівниць на пальці із застосуванням спеціального танцювального взуття. У XIX ст. інтенсивно розвиваються форми обертів, ускладнюється техніка, вершиною якої стало *fouetté*. Цей рух асоціюється з шмаганнями, лязганнями прута, тому й рух отримав таку образну назву. У виставах ці повороти виконують тридцять два рази, проте деякі віртуозні танцівниці демонструють удвічі більше обертів. У розвитку партерних обертань першість довгий час займали балерини, проте з часом, коли танцівник-чоловік у балеті почав завойовувати рівноправ'я, техніка обертальних рухів стала активно розвиватися в чоловічому класичному танці. Наприклад, аналогічно жіночому *fouetté* прем'єри-віртуози ввели в практику багаторазові обертання на одній

нозі, причому вільна нога зберігає витягнуте положення вбік на 90° (*grand pirouette*).

У теорії та практиці класичного танцю прийнято розділяти обертальні рухи на два види: *en dehor* і *en dedan*. Для різноманітної динамічної виразовості в танці використовують повороти як на одній, так і на обох ногах у партерній техніці, повороти з поштовхом з позицій чи з однієї ноги в повітрі. Різноманітність обертів обумовлена також кількістю поворотів. У класичному танці використовуються обертальні рухи від найпростіших півобертів та повних обертів й до багаторазових поворотів на одній нозі. Різновидами обертальних рухів є *pirouette*, *tour*, *tour en l'air*, *tour lent*, *tour chainé* [16, с. 63].

Опорною ногою є та нога, на яку переміщена вся вага тіла танцівника.

Орхестика (грец.) – мистецтво танцю; орхесографія – вчення про мистецтво танцю, зафіксоване графічними засобами [19, с. 166].

Па (франц. *pas*, досл. – крок, латин. *passus*) – див. “*pas*”.

Пачка – коротка, пишна, багат шарова спідниця танцівниці балету. Наприкінці XIX початку XX століття її шили з тонкої тканини (мусліну, тарлатану), що була складена в кілька шарів. Пришивається до корсажу або ліфу. Сучасна пачка – із легких синтетичних тканин. Міжнародна назва – «тютю» (франц. *tutu*) [19, с. 178].

Півпальці – положення однієї або двох ступень на підлозі, при якому п'ятки підняті й вага тіла переміщується на передню частину ступні. Розрізняють низькі, середні і високі півпальці.

Підйом – зовнішньо виражене поздовжнє склепіння стопи і можливість добре витягнути стопу разом із пальцями.

Підтримка – елемент дуетного танцю, коли танцівник (партнер) допомагає танцівниці (партнерці) виконувати будь-які рухи, є для неї опорою, підтримуючи її у стійкому положенні або підіймаючи її. У сучасній хореографії розрізняють партерні підтримки (танцівники знаходяться на підлозі) та повітряні (танцівник підіймає танцівницю). Партерні за

технічними характеристиками поділяються на такі, що робляться двома руками танцівника або однією за талію чи за руки партнерки. Повітряні допомагають виконати малі або великі стрибки, включають підйоми на рівень плечей або на витягнутих руках над головою з фіксацією пози або з підкиданням і зміною поз. У процесі історичного розвитку хореографічного мистецтва підтримки збагачувались і ускладнювались [19, с. 181].

Пластика (грец. – скульптура, мистецтво ліпнини) – 1) у вузькому значенні – ліпка скульптури з пластичних, в'язких матеріалів; 2) у широкому значенні – об'ємна виразність людського тіла, що проявляється як у статиці, так і в динаміці. Є індивідуальною характерною особливістю фігури, ходи, манери триматися, рухів і жестів людини. Широке застосування отримує у всіх видовищних мистецтвах, у тому числі в хореографії. Пластичний актор (танцівник) – гнучкий, виразний, вільно рухається, здатен передавати внутрішній стан героя в найтонших змінах свого тіла; 3) у балетному мистецтві – особливі виразові засоби, які відрізняються від танцю та пантоміми. Характеризуються вільним рухом, що не підпорядковується законам класичного танцю, використанням та поєднанням танцювальних і природних положень тіла танцівника. Окремий цілісний рух називається “пластичним мотивом”. Хореографія перетворення рухів тіла поєднує пластику з пантомімою, але, на відміну від неї, є більш ритмізованою і вміщує повторність мотивів. На пластиці базувалося мистецтво танцівниці А. Дункан [19, с. 183].

Поза в класичному танці – визначене положення тулуба, ніг, рук і голови. Основні пози такі: *croisée*, *effacée*, *écartée* і чотири *arabesques*. Пози розподіляються на малі, середні та великі, залежно від того нога знаходиться на підлозі чи в повітрі, а також – *arrondie* та *allongé*. Можливі варіанти поз, які утворюються внаслідок напівзгинання ноги позаду чи попереду – *attitude*, чи зміни позицій рук і положень голови.

Починати вивчати малі пози можна лише тоді, коли учні достатньо добре засвоять елементарну постановку всієї статури та рухи екзерсису, за допомогою яких будуть виконуватися ці пози. Вивчають малі пози за допомогою прийому *battement tendu* вперед, назад та вбік *croisée, effacée, écartée*. Побудова середніх поз відрізняється від малих лише тим, що відведена нога фіксується не на 22° , а на 45° й тим, що вся фігура танцівника набуває більш піднесеного й зосередженого характеру. Великі пози класичного танцю за своєю будовою відрізняються від малих та середніх тим, що нога в них відводиться на 90° за допомогою прийомів *battement relevé lent, battement développé* або *jeté*. Зрозуміло, що виконуються ці пози великим тілесно-пластичним малюнком більш зосереджено [21, с. 181].

Позиції (латин. *position* – положення) у класичному танці – основні положення ніг і рук, які обумовлюють єдине для всіх танцівників правильне виконання кожного *pas*, сприяють гармонійному розміщенню статури в просторі, визначають грацію та виразові якості танцю. Систематизовано позиції в танцювальній практиці наприкінці XVII ст. У класичному танці існує п'ять виворотних позицій ніг, підготовче положення та три позиції рук. Закономірна послідовність вивчення позицій ніг – I, II, III, V; IV позиція вивчається наприкінці. Закономірна послідовність вивчення позицій рук – підготовче положення, I, III, II позиції.

Позиції ніг.

- Перша позиція – п'ятки обох ніг з'єднані, носки розкриті в боки по одній лінії.
- Друга позиція – ступні обох ніг розташовані на одній лінії, відстань між п'ятками – приблизно одна ступня.
- Третя позиція – ступні ніг стоять виворотно одна перед другою так, щоб п'ятка однієї ноги щільно прилягала до середини другої ступні.

- П'ята позиція – ступні ніг стоять виворотно одна перед другою так, щоб носок однієї ноги щільно прилягав до п'ятки другої.
- Четверта позиція – ступні ніг, зберігаючи виворотне положення, стоять паралельно одна напроти другої на відстані приблизно в одну ступню так, щоб носок однієї ступні був напроти п'ятки другої.

Засвоювання позицій ніг слід розпочинати обличчям до станка, тримаючись двома руками за палку. При цьому необхідно звертати увагу на поставу, постановку голови (щоб у подальшому запобігати скутості шиї), положення рук на станку (кисті рук мають вільно лежати на поверхні палки, напроти плечей, не чіпляючись за неї і не охоплюючи її; лікті опущені й розміщені трохи попереду корпусу). Особливу увагу під час вивчення позицій ніг потрібно спрямувати на те, що під час їх виконання ступні ніг тісно притискалися до підлоги так, щоб вага тіла розподілялася на обидві ноги, на всі пальці і п'ятку, не допускаючи завалювання на великі пальці. Крім того, потрібно слідкувати за тим, щоб живіт і шлунок були підтягнутими, куприк спрямований униз.

Розпочинаючи вивчення позицій, потрібно мати поняття про опорну й працюючу ногу, а також про те, що позиції ніг вивчаються після засвоєння *battement tendu* вбік.

Позиції рук. Роботу над вивченням підготовчого положення слід розпочати із вправи посеред залу, з напіввиворотної першої позиції ніг, руки вільно опущені вздовж тулуба. Музичний супровід – 4/4. Упродовж двох тактів поступово лікті відвести злегка у боки від корпусу та заокруглити їх, водночас долоні розвернути догори перед корпусом, відстань від корпусу до мізинця – приблизно на розмір долоні. При цьому необхідно приділяти увагу правильному положенню пальців. Великий палець має торкатися середнього, усі пальці разом з рукою створюють положення *arrondi* (франц. – заокруглений). Упродовж наступних двох тактів – руки вільно опустити вздовж тулуба. Вправу повторювати кілька разів під час заняття.

- Перший етап вивчення позицій рук – підготовче положення, переведення в першу позицію, повернення в підготовче положення.

Перша позиція – руки зберігають заокруглену форму підготовчого положення, розміщені на рівні діафрагми. Під час виконання цієї позиції руки слід підтримувати у двох точках – ліктях і кистях. Правильна постановка рук у першій позиції на чітко визначеній висоті дає змогу рукам ніби підтримувати корпус невеликим напруженням у верхній частині рук.

- Другий етап вивчення позицій рук – підготовче положення, переведення в першу позицію, переведення в третю позицію, повернення у першу позицію і в підготовче положення.

Третя позиція – руки зберігають заокруглену форму першої позиції, розміщені над головою так, щоб поглядом, не піднімаючи голови, можна було побачити мізинці. Коли ж видно всі пальці, тоді руки потрібно відвести трохи назад. Для правильної побудови третьої позиції необхідно слідкувати за тим, щоб плечі були опущені вниз, долоні повернуті донизу, лікті розкриті в боки, а кисті рук не опускалися.

- Третій етап вивчення позицій рук – підготовче положення, переведення в першу позицію, розкривання у другу позицію, повернення у підготовче положення.

Друга позиція – руки розкриті в боки і зберігають заокруглену форму, розміщені трохи нижче лінії плечей і попереду корпусу, лікті спрямовані в боки. Для правильної побудови другої позиції необхідно слідкувати за тим, щоб лікті й кисті рук були на одному рівні. Щоб перевести руки з другої позиції у підготовче положення, потрібно їх розвернути в положення *allongé* (франц. – витягнути, подовжити). *Allongé* – важливе положення рук в класичному танці, за допомогою якого переводять руки з позиції в позицію, воно може бути статичним (наприклад – *arabesques*) та динамічним.

- Четвертий етап – перша форма *port de bras*. Підготовче положення рук, переведення в першу позицію, переведення в третю позицію, розкривання в другу позицію, повернення в підготовче положення.

Вивчають позиції рук, як і позиції ніг, із перших занять, посеред залу та тримаючись за станок однією рукою. Виконують позиції та переведення рук з позиції в позицію в поєднанні з елементарними правилами координації класичного танцю – рухи рук обов'язково мають супроводжуватися нахилом, поворотом голови і поглядом.

Відпрацювавши позиції рук посеред зали, вивчення позицій рук біля станка, як правило, розпочинають із *preparation* (франц. – підготовка, приготування), оскільки саме з цього руху розпочинаються всі вправи, які виконують, тримаючись однією рукою за станок.

Роботу над виконанням *preparation* можна розпочинати за допомогою вправи боком до станка, вихідне положення ніг – перша позиція, правої руки – підготовче положення, голова повернута праворуч від станка, підборіддя злегка підняте догори. Музичний супровід – 4/4. Права рука з підготовчого положення повільно піднімається в першу позицію, водночас голова злегка нахиляється до лівого плеча, погляд направлений на пальці правої руки. Рука розкривається в другу позицію, голова повертається направо, підборіддя злегка підняте (саме з цих рухів складається підготовка руки для виконання будь-якої вправи заняття класичним танцем, закінчується ж кожна вправа опусканням руки). Під час опускання руки з другої позиції в підготовче положення необхідно її розвернути в положення *allongé*, повільно довести її до малої другої позиції, лише потому розпочинати заокруглення кисті й приведення руки в підготовче положення, при цьому потрібно слідкувати, щоб заокруглення руки не відбувалося за рахунок манірного вивертання кисті. Водночас, опускаючи руку, поглядом провести її донизу, лише потому повернути голову в підготовче положення.

Правильно засвоєне виконання *preparation*, позицій рук, переведення рук із позиції в позицію, нахилів та поворотів голови мають надзвичайно велике значення для вільного виразового танцювального жесту, танцювальної техніки й художньо-естетичних рухів рук.

Постава – це набуте людиною в процесі зростання та розвитку звичне, природне положення тіла, яке зберігається в спокої та під час руху, під час стояння, сидіння, ходьби та іншої діяльності. Правильна постава створює сприятливі умови для розвитку рухового апарату. Постава залежить від вигинів хребта, який є сполучною ланкою між усіма частинами скелета. Якщо правильна постава тіла, то м'язи, які утримують хребет у відповідному положенні, помірно напружені, голова й тулуб тримаються рівно, плечі на одному рівні й трохи відведені назад, спина пряма, живіт підтягнутий, ноги в колінних суглобах прямі у вертикальному положенні [6, с. 12].

Постановка голови. Одночасно із вправами для рук відпрацьовуються вправи для голови. Це дозволяє запобігти скутості шиї, надає свободи рухам голови й надалі забезпечить необхідну координацію. Починати треба з відпрацювання нахилів і поворотів голови, переходячи згодом до переведення її з одного положення в інше. Всі вправи виконуються повільно на музичний розмір 3/4 або 4/4.

- Нахили голови: 1) нахил голови вперед. Голова нахиляється вниз і повільно повертається у вихідне положення, при цьому не слід витягувати шию вперед, торкатися підборідям грудної клітки, лопатки зібрані й опущені вниз; 2) нахил голови назад. Голова ледь нахиляється назад, ніби натикаючись на перешкоду, при цьому не слід закидати голову назад; 3) нахил голови праворуч і ліворуч, під час виконання якого слід утримуватися від піднімання плеча, до якого нахиляється голова.

- Повороти голови: 1) прямі повороти голови праворуч і ліворуч вимагають особливої уваги, оскільки зустрічаються дуже часто, особливо

під час виконання обертань. При таких поворотах неприпустимим є навіть найменший нахил голови; 2) прямий поворот праворуч або ліворуч із нахилом голови вперед («підглядання»); 3) прямий поворот праворуч або ліворуч із нахилом голови назад (ніби кладучи голову на подушку); 4) прямий поворот праворуч або ліворуч із нахилом униз, підборіддя до плеча.

- Переведення голови: 1) з вихідного положення праворуч у профіль повільно перевести голову ліворуч у профіль; 2) із вихідного положення праворуч у профіль повільним рухом голови з опущеним підборіддям, ніби описуючи півколо, перевести її в положення ліворуч у профіль; 3) із вихідного положення праворуч у профіль повільним рухом голови з піднятим підборіддям, ніби описуючи півколо, перевести її в положення ліворуч у профіль [22, с. 40].

Постановка корпусу має першорядне значення для оволодіння виражальними засобами класичного танцю. Правильна постановка сприяє виворотності тазостегнового суглоба, полегшує роботу ніг. Її практичне значення – в естетичній функції, надаючи всій поставі легкості та стрункості.

Робота над правильною поставою розпочинається з вивчення елементарних рухів і контролюється упродовж заняття. Це сприяє розвитку хорошої стійкості і допомагає оволодінню техніки виконання рухів, які вивчаються. Правильна постава являє собою високий, ледь нахилений вперед корпус із відчуттям сильно витягнутих ніг, від п'яток до стегон, природні вигини в хребті більш випрямлені, плечі розкриті й опущені вниз, лопатки ніби притягнуті до хребта, але не з'єднані, голова тримається прямо, підборіддя ледь підняте. Роботу над постановкою корпусу можна розпочинати за допомогою вправи обличчям до станка, використовуючи вищезазначені характеристики. Музичний супровід – 4/4, правильну поставу слід зберігати упродовж 8 тактів і повторювати вправу кілька разів під час заняття [22, с. 33].

Працююча нога – термін, який використовується в балеті, означає: нога, що звільнена від ваги тіла, виконує будь-який рух на підлозі або у повітрі [19, с. 151].

Реверанс (франц. *révérence*, від лат. *reverential* – ушанування, повага) – у жінок – уклін із присіданням (переходом з однієї ноги на другу з *demi-plié* в IV позицію), у чоловіків – простий уклін. Елемент придворного етикету й дворянського побуту в європейських країнах XVI–XIX ст.. Реверанс був важливим складником усіх танців XVI–XVIII ст. Реверансом, як правило, розпочинається й закінчується заняття з класичного танцю, він виконується наприкінці виступу на сцені.

Ритміка – 1) сукупність проявів ритму в музиці; 2) теорія ритму; 3) система вправ для розвитку ритмічного почуття (особлива навчальна дисципліна, пов'язана з гімнастичними й танцювальними вправами). Засновником ритміки є Е. Жак-Делькроз [19, с. 204].

Станок – дерев'яний поручень, пристосування для вправ танцівників у балеті. Міжнародна назва – «бар» (фр. *barre*, англ. – *bar* у значенні брус, бар'єр, поручень). Складається з круглого, дерев'яного бруса діаметром 6-7 см, який закріплений уздовж репетиційної танцювальної зали. З'явився на межі XVIII-XIX ст., коли у практику театрального танцю входили пози з відведенням ноги під кутом 90°. Виконання танцювальних вправ біля станка (франц. *exercsce a la barre*, англ. *exercsce at the bar*) сприяє напрацюванню виворотності, стійкості та балансу. Із вправ біля станка зазвичай починаються уроки класичного й характерного танців [19, с. 224].

Стрибок – спроможність вистрибнути якомога вище та приземлитися якомога м'якше, що характеризує еластичність м'язів гомілки й сухожиль п'яток. Висота стрибка залежить від рухливості суглобів нижніх кінцівок (тазостегнового, колінного, гомілковостопного й суглобів стопи), а також від особливості функціонування м'язів. Насамперед потрібно перевіряти трамплінний стрибок, коли в

основному працюють суглоби стопи й пальців, потім – стрибок із напівприсідання, коли необхідно виконати гранично низьке напівприсідання, не відриваючи п'ятки від підлоги.

Сценарій (італ. *scenarior*, від латин. *scaena* – сцена) – термін, який використовується в галузі драматичного і музичного театру, а також у кіно. В опері – драматургічний план, лібрето, а також його діалогічна частина, з якою пов'язана драматична дія твору (вірші, проза). У балеті – виклад сюжету з описанням усіх танцювальних номерів і мімічних сцен [19, с. 227].

Сюїта (франц. *suite*, досл. – ряд, послідовність) – різновид багаточастинної циклічної форми інструментальної музики. Сюїтою називають і хореографічну композицію, яка складається з кількох танців, що об'єднані однією темою і які чергуються за принципом контрасту [19, с. 228].

Танець (поль. *taniec*, від нім. *tanz*) – вид мистецтва, у якому засобом створення художнього образу є рухи й положення тіла людини. Танець виник із різноманітних рухів та жестів, які були безпосередньо пов'язані з трудовими процесами й емоційними враженнями від довкілля. Рухи поступово змінювалися, зазнавали художнього узагальнення, у результаті чого й сформувалось мистецтво танцю – один з найдавніших виявів народної творчості. Первісно пов'язаний зі словом та піснею, танець поступово набув значення самостійного мистецтва. У кожного народу склалися свої танцювальні традиції, хореографічна лексика й виразова пластика, свої прийоми співвідношення рухів з музикою. Мистецтво танцю розкриває духовний світ людини. Основними виразовими засобами танцю є гармонійні рухи та пози, виразна пластика й міміка, динаміка, темп та ритм рухів, просторовий малюнок, композиція. Танець збагачується й конкретизується за допомогою костюма та театрального реквізиту [1, с. 503].

Танець дійовий – танець, який втілює розвиток дії балетного спектаклю.

У XVIII-XIX ст. мав назву *pas d'action*, на відміну від канонічних форм *pas de deux*, *pas d'ensemble* та ін. Танець дійовий як основу балетного спектаклю утверджували у своїй творчості Ж. Новер і Ш. Дідло, зближуючи його з пантомімою. Наприкінці XIX поч. XX ст. поняття «дійовий танець» набуло широкого значення, стало охоплювати всі різновиди танцю, які розвивають дію. На відміну від дивертисментного танцю, який виражає не дію, а стан, та пантоміми, яка втілює дію, але не танцювальними засобами. Танець дійовий – головний виразовий засіб сюжетного балету. Безсюжетний балет не має дійового танцю [19, с. 230].

Танець дуетний – парний танець танцівника й танцівниці. Може бути частиною спектаклю або самостійним номером. На початку розвитку балетного мистецтва будь-який парний танець називали *pas de deux*. У XIX столітті *pas de deux* входив до 5-частинної танцювальної форми як її складова. Здебільшого виконувався під музику *adagio*. Може бути діалогом або сценою-дуетом. Поступово техніка та драматургічна побудова дуетного танцю ускладнювалися, з'явилися повітряні підтримки, гімнастичні та акробатичні елементи [19, с. 230].

Танець класичний – див. класичний танець.

Танець симфонічний – танець, який схожий до симфонічної музики. Ця схожість втілюється в поетичному узагальненні лірико-драматичного змісту, у використанні поліфонічної структури тематичної розробки, динамічної композиції форми. Такі композиції посіли головне місце в балетах М. Петіпа і Л. Іванова (напр., танці віліс – «Жізель» А. Адана, тіней – «Баядерка» А. Мінкуса, дріад – «Дон Кіхот» А. Мінкуса, нереїд – «Спляча красуня» П. Чайковського, лебедів – «Лебедине озеро» П. Чайковського, сніжинок – «Лускунчик» П. Чайковського). Велике значення для розвитку танцю симфонічного мало збагачення балету досягненнями симфонічної музики в творчості П. Чайковського,

О. Глазунова; вистави М. Фокіна («Шопеніана» на музику Ф. Шопена, «Прелюди» на музику Ф. Ліста). Поняття «Танець симфонічний» спершу використовували до масових композицій класичного танцю, згодом розповсюдилось і на сцени характерного танцю, а також на сольні епізоди [19, с. 231].

Танець сценічний – один з основних різновидів танцю, призначений для глядачів. Передбачає створення хореографічного образу на сцені. Виникнення сценічного танцю пов'язане з появою професійного танцювального мистецтва. Танець сценічний спирався на народний та побутовий танці, перетворюючи їх на сценічні образи. Поділ на танець і пантоміму виник в епоху античності. У XVII столітті почала складатися сучасна система сценічного танцю з поділом на «класичний танець» і «характерний танець», які існують до сьогодні [19, с. 231].

Танець характерний (франц. *danse de caractère, danse de caractéristique*) – один із виразових засобів балетного театру, різновид сценічного танцю. У XVI-XIX столітті термін слугував для визначення танцю в характері, образі. Був розповсюджений в інтермедіях, персонажами яких були ремісники, селяни, матроси, жебраки, персонажі комедії *del arte*. Поступово характерний танець збагачувався рухами та жестами, специфічними для тієї чи іншої соціальної групи. Законів композиції дотримувалися не так строго, як у «серйозному» танці. З початку XIX століття значення терміну почало змінюватися. Танець характерний називали «напівхарактерним», а визначення «характерний» перейшло до народного танцю, пристосованого до балетної вистави. Наприкінці XIX століття був створений *exercice* (екзерсис) характерного танцю, в основі якого лежав *exercice* класичного танцю [19, с. 231].

Танець на пуантах – танець на кінчиках пальців, при витягнутому підйомі ніг, головний виразовий засіб жіночого класичного танцю.

Танцівник (танцівниця) – професійний артист балету або танцювального колективу. На початку XIX століття в балетному театрі танцівники

поділялися на класичних і характерних; гротескових, ліричних, героїчних. Існував і проміжний поділ: *demi*-класичний, *demi*-характерний та ін.. У сучасному балетному театрі цей поділ існує неофіційно [19, с. 232].

Танцювальний крок – здатність піднімати ногу в будь-якому напрямку під кутом 90° і вище. Перевірка кроку дає можливість виявити ступінь рухливості в обох тазостегнових суглобах. Величина кроку залежить від рухливості в хребті, еластичності задньої групи м'язів стегна (крок уперед), еластичності підвздошного стегнового м'яза (крок назад), величини виворотності стегон у суглобах та скорочення м'язів (крок убік).

Танцювальна музика 1) музичний елемент мистецтва хореографії, музика для супроводу танців (бальних, ритуальних, сценічних тощо); 2) категорія музичних творів, що не призначені для танців і мають самостійну художню цінність; 3) легка музика, що супроводжує популярні побутові танці. Організуючою функцією танцювальної музики є: домінуюча роль метроритмічного начала, використання характерних ритмічних моделей, чіткість кадансових формул. Танцювальна музика переважає в інструментальних жанрах, хоча зустрічається у співі (вальс у романсі П. Чайковського «Сердь шумного бала») [19, с. 232].

Техніка танцю – точність виконання будь-яких рухів, яка визначається зрілістю і досконалістю майстерності. Поняття «майже», «наближено», «приблизно» – не сумісні з професійною технікою класичного танцю. Техніка танцю – це ритмічно-пластична точність рухів і жестів. Вироблення точної техніки танцю будується на засадах принципу «від простого до складного», тому починати вивчення складних рухів потрібно лише тоді, коли достатньо засвоєно і відпрацьовано прості [21, с. 47].

Точка, або «тримати точку» – напрям погляду в одну точку під час будь-яких обертальних рухів, аби запобігти запаморочення голови.

Трико (франц. *tricot*, від *tricotter* – в'язати) – у балеті – костюм артистів для виконання *exercice*, частина сценічного костюму. Винахід трико приписують Мальо (костюмеру паризької Опери 2-ї пол. XVIII ст.). Трико стало атрибутом костюма класичної танцівниці після реформи жіночого танцю та появи туніки, а також із розвитком техніки та естетики класичного танцю, ускладненням віртуозного виконавства, техніки підтримок. У театральній практиці трико запровадив хореограф Ш. Дідло [19, с. 241].

Туніка (франц. *tunique*) – у балеті – театральнотанцювальний костюм, частіше жіночий. Походить від давньогрецького одягу до гомерівської епохи (хітона) та його варіантів (більш пізньої римської туніки). Шматок тканини, з якої шили туніку, мав форму хреста з широким вертикальним та вузьким горизонтальним боком, був складений по середині та зшитий з боків, з отворами для рук і голови. На початку XX ст. як сценічний костюм туніку запровадили представники «вільного» танцю на чолі з А. Дункан. Туніка ще мала назву «хітон». Використовується також як репетиційний костюм [19, с. 245].

Урок танцю – у класичній школі складається з чотирьох частин: *exercice*, *adagio*, *allegro* та *port de bras*.

- *Exercice* (франц. – вправа) – перша частина заняття класичного танцю – вправи біля станка та посеред зали, за допомогою яких виробляються професійні якості: виворотність і сила м'язів ніг, правильна постава, постановка рук і голови, стійкість та координація рухів, необхідна для виконання танцювальної техніки.

З елементарних рухів, складників екзерсису, створюються різноманітні форми класичного танцю [1, с. 599]. Помилковою є думка тих, хто розглядає екзерсис як щось другорядне в мистецтві танцю, призначене лише для «розігрівання» ніг та тіла загалом. Регулярно виконувати

екзерсис потрібно не лише початківцям, а й кваліфікованим танцюристам з метою постійного закріплення та вдосконалення основ виконавської майстерності.

В екзерсисі біля станка виконується комплекс рухів, який забезпечує реалізацію принципів класичного танцю, сприяє розвитку сили ніг, їх напруженості й виворотності, згинання та розгинання, координаційних навичок та виховання апломбу. Послідовність екзерсису і біля станка, і посеред зали може бути такою: *plié*, різні види *battement tendu*, *rond de jambe par terre*, *petit battement sur le cou-de-pied*, *battement fondu* та *battements soutenu*, різні види *battements frappé*, *rond de jambe en l'air*, *battement relevé lent* та *battement développé*, *grand battement jeté*.

Екзерсис посеред зали, як правило, будується стисліше, коротше і більш технічно, спрямований на вільне просторове використання рухів та поз класичного танцю. Незважаючи на те, просто чи складно побудований екзерсис посеред зали, він має бути підґрунтям для наступної складової заняття класичного танцю – *adagio*.

- *Adagio* (італ. – повільно, спокійно) – комплекс вправ посеред зали, за допомогою яких виробляється стійкість та вміння гармонійного поєднання рухів ніг, рук і корпусу. У цій частини заняття можливі використання всіх рухів класичного танцю – від *port de bras* до стрибків і обертів [1, с. 13]. Водночас це робота над різнобічним оволодінням позами класичного танцю і найрізноманітнішими прийомами та їх поєднанням. Коли в екзерсисі відпрацьовується елементарна техніка танцювальної майстерності, то в *adagio* засвоюється характер, манера та техніка поз класичного танцю, яка необхідна для виконання в повільному темпі. Упродовж першого року навчання така частина заняття класичного танцю, як *adagio*, ще не вивчається, але в наступному навчальному році пози класичного танцю вивчаються на 90° та, окрім цього, ще й поєднуються нескладними комбінаційними прийомами, тобто це означає, що вже вивчається найпростіше *adagio*.

- *Allegro* (італ. – веселий, радісний) – частина заняття, у якому засвоюються різноманітні стрибки класичного танцю, а пози і рухи, відпрацьовані в *adagio*, виконуються в повітрі. Якщо в екзерсисі засвоюються елементарні навички, в *adagio* виконується робота над позами і танцювальною фразою в повільному темпі, то тут усе об'єднується та відпрацьовується в темпі стрибка, малого та великого, простого та складного, м'якого й трамплінного, стрімкого та стриманого. Стрибки та комбінаційні стрибкові завдання можуть вивчатися й виконуватися в такій послідовності: *temps levé sauté, changement de piéd, pas échappé, pas assemblé, sissonne simplé, pas glissade, pas jeté, sissonne ouverte, sissonne fermee*. Насамперед вивчаються малі та середні стрибки, а надалі – великі стрибки та комбінації. Значення стрибкової частини заняття особливе, оскільки класичний танець побудований на *allegro*.

- *Port de bras* – четверта, завершальна частина заняття призначена для того, щоб організм виконавців після напруженої роботи набув стану спокою за допомогою виконання різних форм *port de bras*.

Хореографія (від грец. *choréia* – танець і *grapxo* – пишу) – первинне значення – запис танцю, створення танцю чи танцювальне мистецтво загалом у всіх його різновидах, засноване на засадах музично-організованих, умовних, образно-виразових рухах тіла людини.

Школа (класичного) танцю – термін, який використовують для визначення академічного стилю класичного танцю.

ТЕРМІНИ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ

Adagio (адажіо, італ. – повільно, спокійно) – 1. Танцювальна композиція, як правило, ліричного характеру. Виконується в балетних виставах і хореографічних мініатюрах як дует з використанням підтримок. 2. Основна частина складних класичних танцювальних форм (*pas de deux, grand pas* та ін.), яка виконується в повільному темпі. 3. Комплекс вправ в *exercice*, побудованих на різноманітних формах *relevés* та *développés*, за допомогою яких виробляється стійкість та вміння гармонійного поєднання рухів ніг, рук і корпусу. Виконується біля станка й посеред зали. Композиція *adagio* може бути як простою, так і складною. У розгорнутому *adagio* посеред зали дозволено використання всіх рухів класичного танцю – від *port de bras* до стрибків і обертів [1, с. 13]. *Adagio* – зав’язка в драматургії балетної вистави. Використовуючи різноманітні підтримки, балетмейстри-постановники за посередництвом *adagio* розкривають найбільш суттєві драматичні колізії життя й емоцій героїв вистави. Як правило, в *adagio* головною є балерина. Проте роль її партнера також є значущою. Для того, щоб чітко й бездоганно виконувати складні підтримки, передавати почуття героя у виставі, виразно вести діалог, від виконавця вимагається відчуття ансамблю, такту, розвитку фізичної сили й вправності [15, с. 64].

Allegro (алегро, італ. – веселий, радісний) – 1. Швидкий, жвавий музичний темп. 2. Частина заняття класичного танцю, у якому засвоюються різноманітні стрибки, а пози і рухи, відпрацьовані в *adagio*, виконуються у повітрі.

Allongée (а лян же, франц. – пом’якшений, подовжений, витягнутий) – 1. Пом’якшене положення рук. 2. Поза класичного танцю: піднята назад нога випрямлена в коліні (*arabesque*), відповідна рука піднята вперед, друга відведена вбік, лікті рук витягнуті й пом’якшені, кисті рук розвернуті долонями донизу, що додає позі легкого, «летючого» характеру. 3. Одна з назв *arabesque* [1, с. 19]. Терміном *allongée* також

називають рух під час виконання якого руки із заокруглених (*arrondie*) першої, другої чи третьої позицій невеликим розвертанням ліктя, кисті й передпліччя ледь випрямляються. Рух *allongée* часто виконується з пози *attitude* і, як правило, є найбільш виразовим виходом з неї. Під час виконання цього руху піднята нога випрямляється, а руки приймають позу *allongée* (відкриту – *croisée* чи закриту – *effacée*). Цей рух довершується перегином корпусу й відхилення голови назад. Піднімання на півпальці опорної ноги підкреслює буянню, невагомість й поривання пози. Поза *allongée* також може виконуватися з півприсіданням на опорній нозі [15, с. 64].

A la seconde (а ля згонд, франц. – у другу позицію) – поза класичного танцю: нога через другу позицію піднята вбік на 90° чи вище. Ця поза має фронтальну побудову стосовно глядача – лицем (*en face*), іноді спиною до глядача (*en dos*). Обидві руки під час виконання цієї пози знаходяться у II чи III позиціях, корпус тримається статечно вертикально [15, с. 64].

Aplomb (апломб, франц. – рівновага, самовпевненість) – 1. Упевнена вільна манера виконання. 2. Вертикаль, здатність зберігати рівновагу і стійкість під час виконання будь-яких рухів. Термін веде свій початок від віртуозної техніки XVIII ст. Виконувати «апломби» означало зупинятися, дотримуючись рівноваги на півпальцях упродовж кількох тактів музичного супроводу. У першій третині XIX ст. романтичні танцівники намагалися одухотворити цей прийом: прагнучи надати позам повітряності, вони підіймалися на кінчики пальців [1, с. 23].

Arabesque (арабеск, франц. – арабський) – одна з основних поз класичного танцю, яка вирізняється з-поміж інших тим, що нога піднята назад, напружена в коліні, руки в положенні *allongé*. Є чотири види *arabesques*. 1-й та 2-й – з вихідного положення *epaulement effacé*. У першому – рука, відповідна опорній нозі, витягнута вперед, голова направлена на руку, друга рука відведена вбік. У другому – уперед направлена рука, відповідним чином до піднятої ноги, інша ж відведена вбік, голова

повернута на глядача. 3-й та 4-й – з вихідного положення *epaulement croisé*. У третьому – рука, відповідна піднятій нозі, витягнута вперед, голова направлена на руку, друга рука відведена вбік. У четвертому – попереду рука, протилежна піднятій нозі, корпус розвернутий спиною на глядача (це вирізняє його з трьох попередніх *arabesques*, де корпус підтягнутий і прямий) [1, с. 27]. Розрізняють також навчальну та сценічну форми *arabesques*. У сценічному танці можна виявити більш довільне й різноманітне положення рук і корпуса в цій позі (замість навчального положення рук – одна попереду, друга – у сторону, на сцені бувають положення – обидві руки витягнуті вперед – одна трохи вище, друга – нижче або лише одна рука піднята догори). Змін зазнає й положення корпуса: він може бути надто нахиленим вперед донизу або трохи відхиленим назад. Арабеск може виконуватися на прямій опорній нозі й на напівзігнутій, на півпальцях та на пальцях у жіночому танці, у стрибках й обертах [11, с. 64].

Assemblé (асамбле, франц. – зібрати, поєднати) – стрибок з двох ніг на дві, під час виконання якого витягнуті ноги збираються в повітрі; виконується вбік, уперед і назад із відведенням ноги під кутом 45° (*petit assemblé*) і 90° (*grand assemblé*). Також цей стрибок належить до групи стрибків з однієї ноги на дві [21, с.235], виконується на місці і з пересуванням за відведеною ногою. Інші форми *assemblé*: *double*, *battu*, *en tournant*. Маленькі *assemblé* виконуються зазвичай на місці або із невеликим просуванням убік відведеної ноги. *Grand assemblé* виконується тільки із просуванням і на скільки можливо широко [15, с. 64].

Attitude (атітюд, франц. – поза, положення) – одна з основних поз класичного танцю, головною особливістю якої є зігнуте коліно піднятої ноги назад. Основні різновиди – *attitude effacée*, *attitude croisée* [1, с. 33]. Також ця поза виконується із напівзігнутою ногою вперед. Окрім канонічного

attitude, балетмейстри застосовують її варіанти: змінюють позиції рук, напрям погляду, положення голови [10, с. 64].

Arrondie (аронді, франц. – закруглити) – заокруглене положення рук.

Balansé (балансе, франц. – розгойдувати, коливатися) – танцювальний рух, у якому переступання з ноги на ногу чергуються з *demi-plié* та підніманням на півпальці й водночас поєднуються з нахилами тулуба, голови й рук з боку в бік, що створює враження помірного похитування [1, с. 40].

Ballon (балон, франц. – повітряна куля, м'яч) – здатність затримуватися в повітрі під час виконання стрибка, зберігаючи певну позу. Крім того, еластично, наче м'яч, відштовхуватися від підлоги. *Ballon* – складова частина елевації. Появу цього терміну пов'язують з іменем видатного французького танцівника й балетмейстра XVIII століття Жана Балона, який володів високим стрибком [14, с. 62].

Ballonné (балоне, франц. – роздувати) – стрибок на одній нозі з пересуванням за працюючою ногою, яка під час виконання стрибка в повітрі випрямляється, а під час приземлення набуває положення *sur le cou-de-pied* [1, с. 56]. Стрибок має малу (*petit pas ballonné*) й велику (*grand pas ballonné*) форми, відповідно виконується в малих позах з відведенням ноги під кутом 45° та великих – на 90°.

Ballotté (балоте, франц. – розкачувати) – стрибок з однієї ноги на другу з пересуванням вперед чи назад, під час виконання якого витягнуті ноги на мить затримуються в повітрі в п'ятій позиції, а далі одна нога піднімається через *sur le cou-de-pied* і випрямляється відповідно до пересування (уперед чи назад), друга нога приземляється на підлогу в *demi-plié*. Корпус відхиляється від піднятої ноги. Потім стрибок виконується у зворотному напрямку [1, с. 56]. Стрибок виконується в початковій формі – носком у підлогу, також на 45° та 90°. Існує *ballotté* з почерговим вийманням ніг прийомом *battement developpé* [14, с. 62].

Battements (батман, франц. – бити, розмахувати) – маховий рух, одна із найбільших група рухів, яка є фундаментом класичного танцю. У кожному *pas* класичного танцю неодмінно є елемент *battement*. На основі простих *battements* побудовано складніші рухи й комбінації класичного танцю.

Battement tendu (тандю, франц. – витягнутий, натягнутий) – відведення та приведення сильно напруженої ноги ковзним рухом по підлозі. Цей рух є первинним елементом, за допомогою якого можна досягнути правильної витягнутості всієї ноги від коліна до кінчиків пальців. Він зустрічається майже в усіх рухах класичного танцю [21, с. 112].

Battement tendu jeté (жете, франц. – кидати) – відведення та приведення сильно напруженої ноги ковзним рухом із кидком.

Batement fondu (фондю, франц. – танути) – м'який, плавний рух.

Battement frappé (фарапе, франц. – вдарити) – рух з ударом працюючої ноги по гомілці опорної.

Battement developpé (девльопе, франц. – розкривати, виймати) – розкривання, виймання ноги на 90° і вище.

Battement soutenu (сутеню, франц. – стягувати, витримувати, підтримувати) – безперервний рух. Рух з підтягуванням ноги у V позицію.

Battement relevé lent – повільне піднімання ноги.

Batteries (батрі, франц., від *battre* – бити), рухи під час стрибка, орнаментовані заносками, тобто ударами однієї ноги в другу в повітрі. Під час удару ноги схрещуються в V позиції (до удару й після нього ноги трохи розширюються в сторони). Розподіляються на *battu*, *entrechat* та *brisé*. Підготовкою до засвоєння заносок слугує *battement tendu pour batteries* [1, с. 59].

Battu (батю, франц., від *battre* – бити) – 1. Стрибок, який ускладнено ударом однієї ноги в другу в повітрі. Наприклад, *battu* поєднується з *échappé*, *assemblé*, *jeté* та ін. 2. *Battu battements* – ряд швидких коротких ударів носком працюючої ноги по гомілці опорної попереду або п'ятки

працюючої ноги по гомілці опорної позаду. Під час виконання ударів коліно працюючої ноги весь час зігнуте. Зазвичай *battements battu* виконується на *efface* [1, с. 59].

Brisé (брізе, франц. – ламаний, розбитий) – стрибок, під час виконання якого вистрибування на опорній нозі ніби переривається ударом працюючої. Термін *brisé* визначає тип руху, який виконується із заноскою. Просте *brisé* за своєю схемою нагадує *assemblée* й виконується з пересуванням у напрямку відведеної ноги вперед чи назад, нахил корпусу відбувається в тому ж напрямку [14, с. 63].

Bourrée, pas de bourrée (буре, па де буре, франц. – набивати, виконувати поштовхи, карбований крок, крок танцю XVIII ст. *Bourrée*) – дрібні танцювальні кроки, чіткі або плавно пов'язані між собою, які виконуються зі зміною і без зміни ніг, в усіх напрямках, а також у повороті. Основна навчальна форма – *simple (en dehor та en dedan)* – являє собою перехрещені переступання з однієї ноги на другу з пересуванням убік. Переступання відбувається на високих півпальцях (пальцях) зі зміною ніг, працююча нога чітко піднімається в положення *sur le cou-de-pied*, закінчення руху в *demi-plié* на опорній нозі. Інші види *pas de bourrée* це – *dessus-dessous* (над – під); *suivi* (безперервний, пов'язаний).

Cabriole (кабріоль, франц. – стрибок) – один зі складних стрибків у класичному танці; стрибок з підбиванням однієї ноги другою, з ударом спіднизу один або кілька разів. Виконується в позах на висоту 45° і 90°. Як правило, підготовкою до виконання *cabriole* слугують такі рухи, як: *pas glissade, sissonne tombée, sissonne ouverte, coupé* [1, с. 230].

Chassé (шасе, франц. – від *chasser* – полювати, гнати, підганяти) – стрибок з однієї ноги на другу, виконується з V позиції із подальшим ковзанням ніг у II чи в IV позицію. Під час виконання *pas chassé* одна нога ніби наздоганяє другу, з'єднуючись в V позиції у найвищій точці стрибка.

Цей стрибок може бути самостійним рухом, а також слугувати підготовчим чи поєднувальним *pas* для виконання великих стрибків.

Changement de pied (шанжман де п'є, франц. – від *changement* – зміна) – стрибок з V позиції в V позицію, під час виконання якого ноги міняються в повітрі місцями. Якщо не брати до уваги зміну ніг, цей стрибок, як і *temps levé souté*, належить до групи найпростіших стрибків із двох ніг на дві, виконується у вигляді малого, середнього чи великого стрибка.

Couré (купе, франц. – від *cour* – поштовх, удар) – допоміжний рух, який може виконуватися перед стрибком чи іншими рухами. *Pas couré* – це швидка зміна однієї ноги другою, яка дає поштовх для виконання наступного руху [1, с. 282].

Couru, pas couru (курю, франц. – від *courir* – бігти) – допоміжний рух у вигляді танцювального бігу. *Pas couru* використовується для комбінування окремих частин у танці, а також для розгону перед виконанням стрибка. На пальцях цей рух виконується в невиворотному положенні [1, с. 283].

Croisée (круазе, франц. – схрещування) – одне з основних положень класичного танцю, у якому одна нога закриває другу і їх лінії ніби перехрещуються. Наприклад: вихідне положення *épaulement croisée*: п'ята позиція ніг, права попереду – корпус направлений у восьму точку танцювальної зали, а праве плече й голова розвернуті по діагоналі у напрямку другої точки танцювальної зали, руки в підготовчому положенні. Вирізняють пози: 1) *épaulement croisée* вперед з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – праву ногу відвести вперед у напрямку восьмої точки танцювальної зали; права рука в другій позиції, ліва – у третій; голова повернута в напрямку другої точки зали; 2) *épaulement croisée* назад з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – ліву ногу відвести назад у напрямку четвертої точки танцювальної зали; права рука в другій позиції, ліва – у третій; голова

повернута в напрямку другої точки зали. Аналогічно пози виконуються з вихідного положення: п'ята позиція, ліва нога попереду.

Dégagé (дегаже, франц. – звільнити, відвести) – перехід з однієї ноги на другу. Виконується *pas de dégagé* на відведену ногу в II чи в IV позиції в будь-якому напрямку. Розпочинатися й завершуватися цей крок може малою, середньою чи великою позою. Елемент *dégagé* присутній в усіх рухах, які пов'язані з перенесенням центру ваги тіла на відведену ногу чи з двох ніг на одну [21, с.196].

Développé (деvelope, франц. – розвернутий) – різновид *battements*, який можна поділити на чотири складники: згинання ноги з вихідної V позиції через *sur le cou-de-pied*, піднімання її в положення під коліно, розкривання ноги на 90° або максимальної висоти в будь-якому напрямку, фіксування та опускання її. Складні форми *développé*: *battement développé passé* (із переведенням), *ballotté* (із розкачуванням), *tombé* (падаючий).

Demi (демі, франц. – половина) – термін, який вказує на виконання половини руху. Наприклад: *demi-plié* – напівприсідання, *demi-rond* – півколо, *demi-pointe* – півпальці.

Double (дубль, франц. – подвійний) – термін, що вказує на подвійне виконання руху. Наприклад: *double battement tendu* – коли між відведенням і приведенням ноги в позицію є рух з опусканням п'ятки на підлогу; *double frappé* – подвійний удар працюючою ногою по гомілці опорної; *double fondu* – коли між приведенням і відведенням працюючої ноги на гомілку опорної є подвійне *demi-plié*; *double assemblé* виконується двічі однією ногою.

Écartée (екарте, франц. – від *écarter* – розсовувати, відхиляти) – поза класичного танцю, у якій вся постать танцівника розвернута по діагоналі. Вирізняють пози: 1) *épaulement écartée* вперед, яку можна виконати з вихідного положення *épaulement croisée*: п'ята позиція ніг, права попереду, корпус направлений у восьму точку танцювальної зали, а праве плече, голова розвернуті по діагоналі в напрямку другої точки

танцювальної зали, руки у підготовчому положенні. Праву ногу відвести вбік в напрямку другої точки танцювальної зали, корпус чуть відхилити вліво. Праву руку підняти в третю позицію, ліву – у другу; голову повернути в напрямку ноги, відведеної вбік; 2) *épaulement écartée* назад можна виконати з того ж вихідного положення. Ліву ногу відвести вбік в напрямку шостої точки танцювальної зали, корпус чуть нахилений до опорної ноги. Ліву руку підняти в третю позицію, праву – у другу; голова повернута в напрямку опорної ноги. Аналогічно пози виконуються з вихідного положення: п'ята позиція, ліва нога попереду.

Élévation (елевація, франц. – від *elevation* – піднімання, підвищування) – природна здатність танцівника виконувати високі стрибки з переміщенням у просторі (перелітанням) та водночас з фіксуванням пози в повітрі [1, с.600].

Emboité (амбуате, франц. – від *emboiter le pas* – іти слідом) – послідовні переступання з однієї ноги на другу, які виконуються на півпальцях та пальцях. *Emboité* стрибок виконується з послідовними кидками зігнутих у колінах ніг вперед чи назад на висоту 45° (*petit emboité*) і 90° (*grand emboité*) та просуванням за носком піднятої ноги. *Pas emboité* також виконується в повороті.

Épaulement (епольман, франц. – від *épaule* – плече) – вихідне положення танцівника, у якому постать розвернута по діагоналі до глядача або плечем у напрямку другої чи восьмої точок танцювальної зали, голова повернута за плечем. *Épaulement croisée* і *épaulement effacée* є вихідним положенням для виконання основних поз класичного танцю, а також при виконанні більшості танцювальних *pas*, утворюється за допомогою розвороту постаті виконавця на 1/8 кола від першої точки танцювальної зали.

Échappé (ешапе, франц. – від *échappér* – вислизати, виривати) – стрибок із двох ніг на дві, під час виконання якого ноги розкриваються у II позицію та збираються з II в V позицію. *Pas échappé* складається з двох стрибків:

із V позиції ноги розкриваються у II або IV позицію; із II або IV позиції – знову збираються в V позицію. Ці стрибки бувають малими (*petit*) й великими (*grand*), а також із заноскою *échappé battu*.

En dehors (ан деор, франц. – назовні) – напрямок назовні або з кола:

1) основне положення ніг, прийняте в класичному танці, коли стопи, гомілки і коліна вільно розкриті назовні; 2) напрямок руху працюючою ногою від опорної або назовні; 3) оберт чи поворот, направлений від опорної ноги або назовні.

En dedans (ан дедан, франц. – усередину) – напрямок до середини або в коло:

1) закриті положення ніг носками до середини (у класичному танці використовується, як правило, щоб відтворити певний образ); 2) напрямок руху працюючою ногою до опорної або всередину; 3) оберт чи поворот, направлений до опорної ноги або всередину.

Effacée (ефасе, франц., – від *effacer* – згладжувати) – розгорнуте положення

корпуса та ніг, яке визначається відкритим, розвернутим характером пози чи напрямку рухів. Наприклад: вихідне положення *épaulement effacée*: п'ята позиція ніг, права попереду – корпус направлений у другу точку танцювальної зали, а ліве плече, голова розвернуті по діагоналі в напрямку восьмої точки танцювальної зали, руки в підготовчому положенні. Вирізняють пози: 1) *épaulement effacée* вперед з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – праву ногу відвести вперед у напрямку другої точки танцювальної зали; праву руку – у другу позицію, ліву – у третю; голову повернути в напрямку восьмої точки зали; 2) *épaulement effacée* назад з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – ліву ногу відвести назад у напрямку шостої точки танцювальної зали; праву руку – у другу позицію, ліву – у третю; голову повернути в напрямку восьмої точки зали. Аналогічно пози виконуються з вихідного положення: п'ята позиція, ліва нога попереду.

En l'air (ан лер, франц. – в повітрі) – термін, що означає будь-які *pas*, які виконуються в повітрі.

Entrechat (антраша, франц. – від італ. *intrecciato* – переплетений схрещений) – стрибок з двох ніг на дві, під час виконання якого ноги, роз'єднуючись декілька разів, швидко схрещуються.

En tournant (ан турнан, франц. – у повороті) – термін, що означає поворот під час виконання будь-яких *pas* на чверть, половину чи ціле коло. Наприклад: *battement tendu en tournant*, *pas de bourrée en tournant*, *assemblé en tournant* [1, с. 27].

En face (ан фас, франц. – напроти, у лице) – фронтальне положення постаті виконавця, направлене прямо вперед у першу точку танцювальної зали чи на глядача.

Exercice (екзерсис, франц. – вправа) – перша частина уроку класичного танцю – вправи біля станка і посеред зали, за допомогою яких виробляють професійні якості: виворотність і силу м'язів ніг, правильну поставу, позиції ніг та рук, постановку та повороти голови, стійкість, координацію рухів, необхідних для виконання танцювальної техніки. Із найпростіших рухів, складників екзерсису, створюються різноманітні форми класичного танцю [1, с. 599].

Flic-flac (флік-фляк, франц. – хлоп-хлоп, ляп-ляп) – рух, який розвиває спритність. Перед виконанням руху працюючу ногу потрібно відвести вбік, вперед чи назад. Згинаючи ногу в коліні, легким і чітким рухом подушку стопи підвести позаду опорної ноги, далі, чуть відкриваючи її в напрямку другої позиції, так само підвести її попереду опорної ноги й відвести вбік (назад чи вперед).

Frappé (фрапе, франц. – вдаряти) – рух, що входить до групи *battements* зі згинанням ноги в коліні, із чітким, карбованим ударом працюючої ноги по опорній.

Fouetté (фуете, франц. – від *fouetter* – шмагати) – термін, що означає кілька різновидів танцювальних *pas*, які нагадують лязгання прута, який крутиться, різко випрямляючись у повітрі. Динамічні оберти *fouetté* є кульмінацією складних класичних танцювальних форм у балетах.

Glissade – *pas glissade* (глісад, франц. – ковзання) – маленький стрибок, який належить до групи стрибків з однієї ноги на другу, виконується з V позиції як самостійний рух, а також як стрибок, який пов’язує між собою різноманітні *pas* і слугує штовханням для інших стрибків. Виконується *glissade* убік із просуванням у напрямку II позиції ніг, а також уперед і назад у малі пози *croisée* та *effacée* з просуванням у напрямку IV позиції [21, с. 252].

Glissé – *pas glissé* (глісе, франц. – ковзати) – ковзний крок, який виконується з V позиції в IV позицію, переходить у *tombé* на одну ногу в *demi-plié*. Виконується як підготовка до *pirouettes* та стрибків [1, с. 148].

Grand (гран, франц. – великий) – максимально виражена сутність руху. Наприклад: *grand plié* – глибоке присідання, *grand battement jeté* – щонайбільший кидок ногою, *grand changement* – великий стрибок, *grand pas* – складна танцювально-музична форма, побудована з кількох частин [1, с. 158].

Jeté (жете, франц. – кидати) – термін, який вказує на те, що рух виконується з кидком ноги. Наприклад: *battemen tendu jeté* – відведення та приведення сильно напруженої ноги ковзним рухом із кидком. За умови прискорення темпу під час виконання *battemens tendus jetés* на одну восьму чи шістнадцяту частину висота кидка ногою знижується із 45° до 22,5° й нижче [18, с. 34]. *Grand battement jeté* – великий кидок ногою. *Pas jeté* – стрибок з однієї ноги на другу. Група стрибків *jeté* різноманітна, особливо виразовими є: *grand jeté*, *jeté entrelacé*, *grand jeté en tournant*, *grand jeté pas de chat*.

Jeté entrelacé (антрелясе, франц. – переплетений стрибок, перекидати) – перекидне жете виконується з однієї ноги на другу, з поворотом, під час якого ноги по черзі підкидаються в повітря, ніби переплітаючись, за умови, що одна нога виконує великий кидок вперед, а друга, після півоберту в повітрі – назад, за себе. Перекидне жете можливе із

заноскою, а також подвійне, із приземленням в *arabesque* або в IV позицію [1, с. 395].

Par terre (пар тер, франц. – від *terre* – земля, підлога) – термін, який вказує на те, що рух виконується на підлозі.

Pas (па, франц. – крок) – окремий рух, крок чи комбінація рухів, які виконуються згідно з правилами класичного танцю, а також багаточастинна форма класичного балету, така як: *pas de deux* (па де де) – танець двох виконавців, класичний дует, як правило, його виконують танцівник і танцівниця; *pas de trios* (па де ттуа) – танець трьох виконавців, класичне тріо; *pas de quatre* (па де катр) – танець чотирьох виконавців, класичний квартет; *pas d'action* (па даксіон) – дійовий танець, *grand pas* (гран па) – складна танцювально-музична форма, побудована з кількох частин [1, с. 386].

Pas de bourrée (див. *Bourrée*).

Pas d'ensemble (па ансамбль, франц., від *ensemble* – разом) – танець, який виконується великою групою танцюристів. У ньому можлива також участь солістів.

Pas de basque (па де баск, франц., дослівно – крок баска) – стрибок, який належить до групи стрибків з однієї ноги на другу. Виконується наступним чином: нога робить *demi-rond* носком по підлозі, на неї маленьким (партерним) стрибком переноситься вага тіла, друга нога через I позицію проводиться вперед, та обидві ноги з'єднуються в V позицію з проковзуванням вперед. Так само виконується стрибок назад. *Petit pas de basque* виконується з *demi-rond*, ковзним рухом носком по підлозі та невисоким стрибком; *grand pas de basque* – з великими кидками ніг. Стрибки виконуються вперед і назад [1, с. 388].

Pas de poisson (па де пуасон, франц. – від *poisson* – риба) – стрибок з однієї ноги на другу з почерговими кидками ніг назад. Під час виконання великого стрибка виконується перегин корпусу назад. Поза танцюриста

в повітрі з вигнутим назад тілом і відведеними назад ногами нагадує рибу, яка вистрибує з води [1, с. 388].

Pas de ciseaux (па де сізо, франц. – від *ciseaux* – ножиці) – стрибок з однієї ноги на другу, під час виконання якого обидві ноги, випрямлені в колінах, підкидаються по чергово високо вперед, на мить поєднуючись у повітрі, а потім одна з ніг через першу позицію різко переводиться в *arabesque* [1, с. 389].

Pas de chat (па де ша, франц. – буквально – крок кішки) – стрибок, який належить до групи стрибків з однієї ноги на другу, виконується з V позиції ніг у V позицію, а також може виконуватися через IV позицію й із IV в IV позицію ніг; з рухами ніг вперед, відкиданнями ніг назад; з однією напівзігнутою ногою з просуванням вперед; з однією напівзігнутою ногою, яка під час стрибка розкривається вперед. Ці стрибки бувають малими і великими [1, с. 388].

Pas marché (па марше, франц. – від *marché* – ходити) – танцювальний крок, під час виконання якого, на відміну від звичайного побутового кроку, хода відбувається з витягнутого носка, а не з п'ятки.

Passé (пасе, франц. – від *passér* – проходити) – також переводити, пересікати. Сполучний рух з переведенням ноги на рівні *sur le cou-de-pied* й біля коліна.

Pas sauté (па соте, франц. – від *sauter* – стрибати) – належить до групи стрибків з двох ніг на дві. Термін *sauté* у поєднанні з *pas* вказує на те, що рух має бути виконаний у стрибку [1, с. 393].

Passé par terre (пар тер, франц. – від *terre* – земля, підлога) – переведення ноги по підлозі через I позицію.

Pas soubresaut (па субресо, франц. – від *soubresaut* – різкий стрибок) – належить до групи стрибків з двох ніг на дві з V позиції. Виконується з великим переміщенням уперед, під час стрибка ноги зберігають V позицію, корпус сильно перегинається назад.

Plié (пліє, франц. – від *plier* – згинати) – присідання на двох чи одній нозі: *demi-plié* – напівприсідання без відокремлення п'яток від підлоги, *grand plié* – глибоке або гранично найнижче присідання з відокремленням п'яток від підлоги (за винятком *grand plié* в II позиції).

Préparation (препарасьйон, франц. – підготовка) – підготовчий рух перед виконанням будь-яких рухів, комбінацій, стрибків тощо.

Petit (пті, франц. – маленький) – термін, який застосовується для позначення малих рухів. Наприклад: *petit battement* – маленький рух ногою, *petit changement de pied* – маленький стрибок.

Pointé (пуанте, франц. – вістря, носок, пальці) – пуанти – танцювальне взуття, яке використовується в жіночому класичному танці. Пуанти мають твердий носок, танець на пуантах – танець на кінчиках пальців. Рух *grand battement jeté pointé* – великий кидок ногою, коли нога після виконаного кидка не повертається в позицію, а опускається на міцно витягнутий носок, після чого йде наступний енергійний і динамічний великий кидок.

Port de bras (пор-де-бра, франц. – від *port* – носити, *bras* – руки) – систематизовані вправи для рук, за визначеними в класичному танці позиціями (*arrondie* чи *allongé*), нахили та перегинання тулуба з нахилами та розворотами голови.

Pur-le-pied (пур-ле-пье, франц. – від *pur* – згинати, скорочувати, *le-pied* – гомілковий суглоб) – скорочення витягнутої стопи. За іншими джерелами [18, с. 31] цей рух називають також *double battement tendu*, який є різновидом *battement tendu simple*. Виконується з опусканням п'ятки в II позицію (іноді в IV позицію), опускання п'ятки може виконуватися один раз, двічі, тричі і більше.

Renversé (ранверсе, франц., досл. – перекинути, перевернути) – сильний, різкий перегин тулуба у великій позі, який продовжується у *pas de bourrée en tournant*, що закінчується випрямленням тулуба. Виконується на півпальцях, пальцях, зі стрибком та у *plié* [1, с. 424].

Révérance (реверанс, від лат. *reverential* – повага, пошана) – жіночий уклін, складниками якого є *dégagé* та *demi-plié* в IV позицію.

Revoltade (револьтад, франц., від італ. *rivoltare* – перевертати) – стрибок з перенесенням однієї ноги через другу з поворотом у повітрі. Зустрічається, переважно, у чоловічому танці. Виконується з поворотом тіла *en dehors* і одночасним кидком ноги вперед на 90°, через яку по I позиції переноситься нога, з якої відбувався поштовх. Стрибок закінчується приземленням на ногу, яка виконувала поштовх, друга нога підіймається назад на 90°. Тіло виконавця під час стрибка утримується майже в горизонтальному положенні. *Revoltade* виконується також з поворотом *en dedans*. Підходом до *revoltade* слугують *sissonne tombée*, *pas chassé*, *pas faille*, за якими виконується коротке *pas coupé*. *Revoltade* має кілька видів. Виконується також з іншими обертаннями в повітрі [1, с. 426].

Relevé (релеве, франц. – піднімати, підвищувати) – підймання на півпальці та пальці на одній або двох ногах, а також підймання ноги на 90° і вище у будь-яких напрямках і положеннях класичного танцю.

Rond de jambe (рон де жамб, франц. – коло ногою) – круговий рух працюючої ноги *en dehor* і *en dedan*, який має такі різновиди: *rond de jambe par terre* – коло носком ноги по підлозі (*terre* – земля), *rond de jambe en l'air* – коло ногою в повітрі на висоті 45° і 90° (*l'air* – повітря), *grand rond de jambe jeté* – з великим кидком ногою.

Saut de basque (со де баск, франц., досл. – стрибок баска) – стрибок з ноги на ногу, із просуванням убік і поворотом у повітрі.

Sauté (соте, франц. – від *sauter* – стрибати) – стрибок на місці з двох ніг на дві в позиціях або на одній нозі; термін, який вказує, що рух повинен бути виконаний зі стрибком. Наприклад, *temps levé sauté*, *grand fouette sauté* тощо.

Simplé (семпль, франц. – простий) – термін, який вказує, що з групи однотипних танцювальних рухів виконується найпростіший варіант. Наприклад, *sissonne simplé, pas de bourrée simplé* тощо.

Sissonne (сісон, франц.) – термін, який не має прямого перекладу, давніше сісолями називали всі стрибки – це змінене слово від *sissonne*, що означає старовинний танець. Різновид стрибків, різноманітних за формою, або стрибки, які належать до групи з двох ніг на одну, виконуються на одному місці із просуванням та поворотом у повітрі. Основні види: *sissonne simplé, sissonne tombée, sissonne ouverte, sissonne fermée*.

Sissonne simplé (сісон семпль, франц. – простий) – простий стрибок, який виконується на одному місці з V позиції і закінчується чітким переведенням однієї ноги в положення *sur le cou-de-pied* попереду чи позаду. Завершується цей стрибок *pas assemblé* або іншими стрибками, які можуть починатися з положення *sur le cou-de-pied*.

Sissonne tombée (сісон томбе, франц. – від *tomber* – падати) – стрибок виконується з V позиції, під час стрибка одна нога переводиться в положення *sur le cou-de-pied* і, не затримуючись, розкривається в напрямку II або IV позиції в *demi-plié*, друга нога завершує стрибок носком у підлогу.

Sissonne ouverte (сісон увер, франц. – від *ouverte* – відкритий) – стрибок з відкриванням ноги в будь-якому напрямку на 45° – *petit sissonne ouverte* чи 90° – *grand sissonne ouverte*. Виконується з V позиції, під час стрибка одна нога переводиться в положення *sur le cou-de-pied* чи під коліно прийомом *développé* і, не затримуючись, розкривається. Завершується стрибок *pas assemblé*.

Sissonne fermée (сісон ферме, франц. – від *fermée* – закритий) – стрибок виконується з V позиції з пересуванням у повітрі в будь-якому напрямку, під час стрибка обидві ноги випрямлені в колінах. Завершується стрибок на одну ногу, друга – відведена на 45° чи 90°, не

затримуючись закривається в V позицію. Виконується стрибок у малих та великих позах класичного танцю.

Sur le cou-de-pied (сюр ле ку-де-п'є, франц. – на кісточці, на щиколотці) – кісточка гомілкового суглоба. Положення витягнутої стопи працюючої ноги на кісточці опорної ноги, які розрізняють – попереду (основне і умовне) і позаду. Це положення є складовою низки рухів, які належать до екзерсису. Крім цього, *sur le cou-de-pied* як елемент дуже широко використовується в різноманітних танцювальних рухах.

Temps levé (тан леве, франц. – від *lever* – підіймати) – стрибок на місці в позиціях або на одній нозі, водночас друга нога знаходиться в положенні *sur le cou-de-pied* чи позначає якусь позу. Як правило, *temps levé* повторюється кілька разів.

Temps lié (тан ліє, франц. – від *lier* – пов'язувати, поєднувати) – стандартна комбінація пов'язаних між собою рухів, поз і *port de bras*, у якій за допомогою *pas de dégagé* відпрацьовується координація і суцільність виконавської майстерності. Окрім простої форми *temps lié par terre*, є складні: *temps lié* з перегинанням тулуба, підніманням ноги на 90°, турами.

Tombé (томбе, франц. – від *tomber* – падати) – перенесення центру ваги з однієї ноги на другу в *demi-plié*, стоячи на місці чи з пересуванням у будь-якому напрямку. Рух виконується: на підлозі, з півпальців, з піднятою ногою на 45° чи 90°, а також у стрибку. *Pas tombée* виконується як самостійний рух, крім того, він є додатковим рухом, який пов'язує між собою інші рухи та стрибки.

Tendu (тандю, франц.) – витягнутий, натягнутий.

Tour (тур, франц. – оберт, поворот) – обертання тіла навколо вертикальної осі на 360°. Тури на підлозі – *pirouette* (пірует), у повітрі – *tour en l'air* (тур ан лер) мають багато різновидів, виконуються *en dehor* і *en dedan*, можуть розпочинатися з II, IV або V позицій, закінчуватися в позиції чи різноманітних позах. Тури поділяються на малі та великі. Малі тури

виконуються з ногою в положенні *sur le cou-de-pied* чи під коліном, великі – у позах: *attitude, arabesque, a la seconde*.

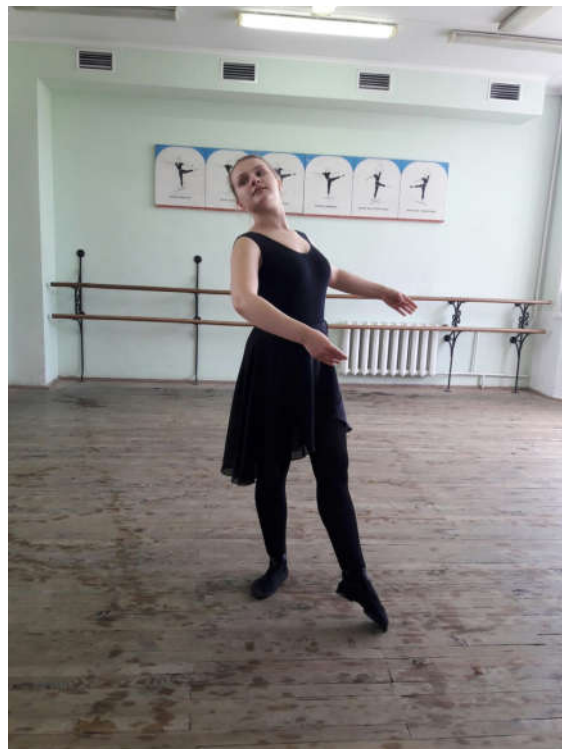
Tour en l'air (тур ан лер, франц. – оберт у повітрі) – виконується, як правило, у чоловічому танці. Є не чим іншим, як *grand changement de pied* у повороті. Виконується також з кількома обертами, закінчується в V позиції чи будь-якій позі класичного танцю.

Tour lent (тур лян, франц. – поворот) – повільний поворот на одній нозі у великих позах: *attitude, arabesque, a la seconde, croisé, efface, ecartée*. Виконується на всій стопі, на півпальцях, на *demi-plié*.

Tours chainés (тур шене, франц. – оберти) – пов'язані між собою послідовні півповороти з однієї ноги на другу, які виконуються на півпальцях чи пальцях, із просуванням убік, уперед чи назад.

ДОДАТОК

Поза *épaulement croisée* впередПоза *épaulement croisée* назад

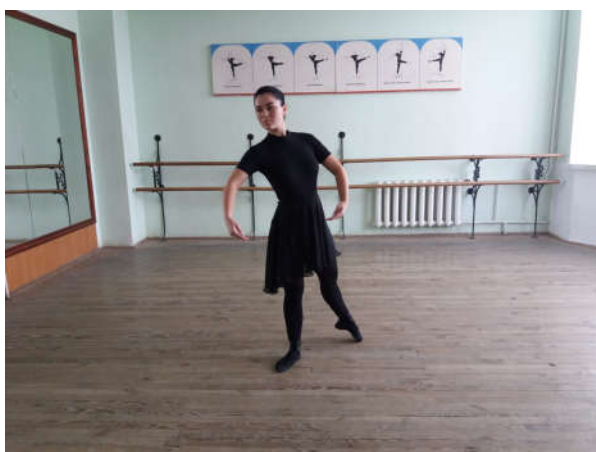
Поза *épaulement effacée* вперед

Поза *épaulement effacée* назад

Поза *épaulement écartée* вперед

Поза *épaulement écartée* назад

Поза *attitude*

Перший *arabesque*

Другий *arabesque*

Третій *arabesque*

Четвертий *arabesque*

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балет : энцикл. / гл. ред. Ю. Н. Григорович. – М. : Сов. энцикл., 1981. – 623 с., ил.
2. Балет. Уроки : иллюстрированное руководство по официально Б20 балетной программе / пер. с англ. С. Ю. Бардиной. – М. : АСТ, 2004. – 141 с., ил.
3. Базарова Н. Классический танец / Н. Базарова. – Л. : Искусство, 1975. – 194 с.
4. Базарова Н. Азбука классического танца / Н. Базарова, В. Мей. – Л. : Искусство, 1983. – 157 с.
5. Барышникова Т. Азбука хореографии / Татьяна Барышникова. – СПб. : Респекс, 1996. – 252 с., ил.
6. Березова Г. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах / Галина Березова. – К. : Муз. Україна, 1990. – 256 с.
7. Ваганова А. Основы классического танца / Агриппина Ваганова. – Л. : Искусство, 1980. – С. 3-17.
8. Вільчковський Е. Інтеграція рухів і музики у фізичному розвитку дітей старшого дошкільного віку / Е. Вільчковський, Н. Денисенко, Ю. Шевченко – Тернопіль : Мандрівець, 2011. – 128 с.
9. Гватерини М. Азбука балета : пер. с ит. / Маринелла Гватерини. – М. : БММ АО, 2001. – 240 с. : ил. (серия «Учимся танцевать»).
10. Гороховников Г. Азбука классического танца / Г. Гороховников // Советский балет. – 1985. – № 4 (23). – С. 64.
11. Гороховников Г. Азбука классического танца / Г. Гороховников // Советский балет. – 1985. – № 2 (21). – С. 64.
12. Гороховников Г. Азбука классического танца / Г. Гороховников // Советский балет. – 1987. – № 1 (32). – С. 64.
13. Гороховников Г. Азбука классического танца / Г. Гороховников // Советский балет. – 1986. – № 1 (26). – С. 64.

14. Гороховников Г. Азбука классического танца / Г. Гороховников // Советский балет. – 1986. – № 4 (29). – С. 62-63.
15. Гороховников Г. Азбука классического танца / Г. Гороховников // Советский балет. – 1985. – № 5 (24). – С. 64.
16. Гороховников Г. Азбука классического танца / Г. Гороховников // Советский балет. – 1988. – № 3 (40). – С. 63-64.
17. Костровицкая В. 100 уроков классического танца / Вера Костровицкая. – Л. : Искусство, 1981. – 262 с., ил.
18. Костровицкая В. Школа классического танца / В. Костровицкая, А. Писарев. – Л. : Искусство, 1986. – 270 с.
19. Молчанова Т. О. Мала енциклопедія піаніста-концертмейстера, артиста камерного ансамблю / Т. О. Молчанова. – Львів : СПОЛОМ, 2013. – 288 с.
20. Прибылов Г. Н. Методическое пособие по классическому танцу для педагогов-хореографов младших и средних классов / Г. Прибылов. – М. : АО Галерея, 1999. – 63 с.
21. Тарасов Н. Классический танец. Школа мужского исполнительства / Николай Тарасов. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Искусство, 1981. – 478 с.
22. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю : підручник / Лариса Юріївна Цветкова. – 2-ге вид. – К. : Альтерпрес, 2007. – 324 с. : іл.

СПИСОК ДОДАТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Блок Л. Классический танец: История и современность / Л. Блок. – М. : Искусство, 1987. – 556 с., ил.
2. Бондаренко Л. А. Методика хореографической работы в школе и внешкольных заведениях / Л. А. Бондаренко. – К. : Муз. Україна, 1985. – 221 с.
3. Васильева-Рождественская М. Историко-бытовой танец : учебное пособие / М. Васильева-Рождественская. – М. : Искусство, 1987. – 392с.
4. Волынский А. Л. Книга ликований. Азбука классического танца / А. Л. Волынский. – СПб. : Лань; Планета музыки, 2008. – 352 с. : (+ вклейка, 16 с.). – (Мир культуры, истории и философии).
5. Головкина С. Уроки классического танца в старших классах / Софья Головкина. – М. : Искусство, 1989. – 160 с., ил.
6. Ивановский Н. П. Бальный танец XVI – XIX веков. / Н. П. Ивановский. Худ. С. Горячев. Оформл. С. Плаксина. – Калининград : Янтарный сказ, 2004. – 208 с.: ил.
7. Лопухов А. В. Основы характерного танца / А. Лопухов, А. Ширяев, А. Бочаров. – 4-е изд., стер. – СПб.: “Издательство ПЛАНЕТА МУЗЫКИ”; Издательство “ Лань”, 2010. – 344 с.: ил. – (Мир культуры, истории и философии).
8. Туркевич В. Д. Хореографічне мистецтво України у персоналіях. Довідник / Василь Туркевич. – Наукове видання; Біографічний інститут НАН України. – К., 1999. – 224 с.
9. Худеков С. Иллюстрированная история танца / С. Н. Худеков. – М. : Эксмо, 2009. – 288 с.: ил.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Хореографія>
2. http://svit-tanok.com.ua/kotrotkov_tarakanova/162-slovník-tancyuvalnix-terminiv-i-viraziv-a-v.html